

limske felttog, massakrer og efterfølgende slaveri af kristne og jøder minutiøst, mens kristen ekspansion og hellig krig mod f.eks. saksere i 700-tallet og balterne i højmiddelalderen ikke nævnes med et ord. Bogens tese er, at korstogene og kristen hellig krig var en forsvarskrig mod islamisk ekspansion, men 300 år inden korstogene førte Karl den Store nogle meget blodige krige, der bl.a. omfattede tvangsomvendelser, mod de hedenske saksere. Disse kan næppe beskrives som forsvarskrige mod muslimer og næppe heller som noget, de kristne havde lært af muslimerne. Indtil 1700-tallet var plyndringer og massakrer et grundelement i alle krige, dels fordi der var tale om subsistens- og naturalieøkonomier, der altid balancerede på hungersnødens knivæg, dels fordi plyndringer og massakrer var en bevidst strategi, der havde til formål at knække fjendens modstandskraft. Set fra 2000-tallet er det de færreste fortidige samfunds militære praksisser, der er acceptable – særligt ikke, hvis disse samfund er styret af krigereliter, således som både muslimske og kristne samfund var i middelalderen.

Det er en skam, at bogen er så ensidig, for en bog, der bredt og kritisk, men nuanceret behandler islam historisk, er tiltrængt. Den kan således udmærket læses som debatbog, men jeg vil fraråde brugen af den på ungdomsuddannelser. Dertil er den for ensopret – og i øvrigt også alt for detaljeret.

Thomas Heebøll-Holm

| LISBETH M. IMER: *Danmarks runesten. En fortælling*, Gyldendal og Nationalmuseet, København 2016, 368 s., 350 kr.

Runealfabetet blev sandsynligvis udviklet i det 1. eller 2. århundrede e.Kr., men vi skal frem til omkring det 4. århundrede, før runerne blev anvendt til indskrifter på sten og klipper. De tidligste eksempler kommer fra Norge og Sverige, mens de ældste runesten fra Danmark (inklusive Skåne, Halland og Blekinge samt egnene omkring Hedeby) er fra omkring det 7. århundrede. Mange runesten må formodes at være gået tabt siden jernalderen og den tidlige middelalder, og i dag er alene omkring 260 danske runesten dokumenterede. Flertallet af disse blev rejst inden for en kort periode, der strækker sig fra midten af 900-tallet til omkring 1025. På Bornholm blev hovedparten af stenene dog først rejst senere i 1000-tallet, muligvis efter inspiration fra Sverige. Den gældende videnskabelige udgave af runeindskrifterne er stadig *Danmarks runeindskrifter* (1941-42) ved Lis Jacobsen og Erik Moltke, selvom udgaven nu må suppleres af nyere forskningslitteratur og onlinedatabasen *Danske runeindskrifter* (runer.ku.dk). En bredere og mere omfattende populærvidenskabelig fremstilling af indskrifterne

på de danske runesten har imidlertid manglet indtil nu, hvor Lisbeth Imers fine fremstilling foreligger.

Efter indledende kapitler, der dækker forskellige sider af runologien, herunder en historiografisk gennemgang af runeforskningen i Danmark og runologiens metodologi, præsenterer Imer runestenene i en overordnet kronologisk rækkefølge. I disse kapitler er fremstillingen grundlæggende kildestyret, og Imer behandler udvalgte social- og kulturhistoriske emner, hvor indskrifterne gør det relevant. Afslutningsvis følger et kapitel om sted- og personnavne i indskrifterne samt to kapitler om overleveringen og eftertidens behandling af runestene. Bogen er uden noter, men indeholder en litteraturliste og et stikordsregister. Fremstillingen er velskrevet, og Imer giver en læseværdig indføring i de danske runesten, der forhåbentlig vil finde en bred læserskare. Det er også værd her at fremhæve de nye, flotte fotografier af Roberto Fortuna, der pryder den rigt illustrerede bog.

Det må dog samtidig bemærkes, at bogen kun med varsomhed kan anvendes ved det faghistoriske arbejde med runeindskrifterne som kilder til Sydskandinaviens historie i jernalderen og den tidlige middelalder. Imer forholder sig kun sjældent eksplicit til de mange usikkerheder, der er ved kildeudnyttelsen af indskrifterne, selvom disse usikkerheder med fordel kunne være præsenteret, også for det brede publikum, for at give et mere realistisk indblik i runologiens vilkår. Selvom usikkerhederne ofte er større ved andre typer af indskrifter end runestenene, så er de dog til stede her. Et eksempel er indskriften på den skånske runesten fra Sjörup (DR 279): „Saxe satte denne sten efter sin fælle Esbern, Tues [el. Tokes] søn. Han flygtede ikke ved Uppsala, men [eller: han] kæmpede, så længe han havde våben“.⁴ Imer daterer indskriften til 980'erne og anfører, at indskriften „beretter om en svunden tid, hvor mandsmod og heltegerninger var i højsædet, og vi får historien at høre direkte fra en af dem, som selv deltog i begivenheden“ (s. 12). Indskriften hører til Lis Jacobsens og Erik Moltkes rune- og sproghistoriske type 2.2.c, der i henhold til Marie Stoklunds revision af den absolutte kronologi for de danske indskrifter falder mellem ca. 970 og ca. 1025.⁵ Den mere præcise datering hos Imer bygger på en omdiskuteret – og ganske tvivlsom – identifikation af kamphandlingerne omtalt i indskriften med et slag på Fyrissletterne ved Uppsala mellem Styrbjørn den Stærke og sveakongen Erik Sejrsæl, der før-

⁴ *Danmarks runeindskrifter*, bd. 2 (text), udg. L. Jacobsen & E. Moltke, København 1941-42, sp. 332-34.

⁵ M. Stoklund: „Chronology and typology of the Danish runic inscriptions“, *Runes and their secrets*, red. M. Stoklund, M.L. Nielsen, B. Holmberg & G. Fel-lows-Jensen, København 2006, s. 366-71.

ste gang omtales i Odd Snorrasons saga om Olav Tryggvason og hos Saxo.⁶ Hvad angår Saxes deltagelse ved kampen, forudsætter tolknin- gen, at substantivet „fælle“ (*fēlagi*) tildeles den sidste af følgende tre mulige betydninger: rejsefælle, handelspartner, vikingetogtsfælle.⁷ Hvorvidt dette så er den rette oversættelse her, kan imidlertid ikke af- gøres, da vi ikke kender yderligere til relationen mellem Saxe og Es- bern, end hvad indskriften meddeler. Når Imer senere anfører, at fæl- lestenene „ofte er rejst efter mænd, der er døde i kamp“ (s. 209), så gælder det rigtignok for fire af de fjorten danske indskrifter, hvor or- det fælle er anvendt (DR 1, DR 66, DR 279 og DR 330), men dog ikke for de resterende ti (DR 68, DR 125, DR 127, DR 262, DR 270, DR 316, DR 318, DR 321, DR 329 og DR 339).

Lasse Sonne

| JENS CHRISTIAN MOESGAARD: *King Harold's Cross Coinage. Christian Coins for the Merchants of Haithabu and the King's Soldiers*, (*Publications of the National Museum, Studies in Archaeology and History* 20:2, *Jelling Series*), Nationalmuseet & Syddansk Universitetsforlag, København & Odense 2015, 319 s., 298 kr.

Med den foreliggende monografi præsenterer Jens Christian Moesgaard et detaljeret studie af de danske korsmønter fra den sidste fjerdedel af 900-tallet. Mønterne – KG 10a-c, KG 11 og KG 12 i Brita Mal- mers kombinationsgruppetypologi⁸ – er slået uden indskrifter, men sættes gerne i forbindelse med Harald Blåtand, og monografien er ble- vet til som en del af Nationalmuseets Jellingprojekt, der er finansieret af Bikubenfonden. Foruden en opdatering af Malmers grundlægen- de arbejde med korsmønterne giver Moesgaard en bredere beskrivelse af mønternes placering i samtidens mønt- og vægtøkonomi, herunder en bestemmelse af mønternes mulige indenrigspolitiske betydning(er) for Harald Blåtand. Studiet bygger hovedsageligt på 28 skattefund de- poneret mellem ca. 958 og ca. 987 (tabel I.1., s. 20), hvortil kommer 12 enkeltfundne mønter, der er fremkommet ved arkæologiske udgrav- ninger eller metaldetektorsøgninger, selvom kun én af disse mønter

⁶ Af litteraturen om slaget på Fyrissletterne skal her alene henvises til O. Mo- berg: „Slaget på Fyrivallarna och kampen vid Uppsala“, *Scandia*, 10 (1937), s. 129-42 og T. Snædal: „Han flydde inte vid Uppsala...“. Slaget på Fyrivallar- na och några skånska runstenar“, *Ale. Historisk tidskrift för Skåneland*, 1985/2 (1985), s. 13-23.

⁷ K. Düwel: *Runenkunde*, 3. udg., Stuttgart/Weimar 2001, s. 127.

⁸ B. Malmer: *Nordiska mynt före år 1000*, Lund 1966, s. 130-33.